

«8D05108 – Геоботаника» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесіне іздену үшін ұсынылған Төлєнова Аягөз Даниярқызының «Тар аумақты Солтүстік Тянь-Шань эидемигі *Tiurra larkda Starf* популяциясының құрылымын, санын және жағдайын бағалау» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына ресми

РЕЦЕНЗЕНТТІҢ ЖАЗБАША ШҚІРІ

Р/н №	Өлшем шарттар	Өлшем шарттарға сәйкестігі (жауап нұсқаларының бірін сызу)	Ресми рецензенттің ұстанымына негіздеме (ескертуді курсивпен көрсету)
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	<p>1.1 Ғылымды дамытудың басым бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі:</p> <p>1) диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірін көрсету);</p> <p>2) диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауын көрсету);</p> <p>3) диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету) келеді.</p>	<p>Диссертациялық жұмыс ғылымды дамытудың басым бағыттарына және мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес келеді. Диссертация тақырыбы «Қазақстан-2050» Стратегиясы, Табиғи ресурстарды дұрыс басқаруды және елдің табиғи байлықтарын тұрақты экономикалық өсуге барынша тиімді түрлендіруді көрсететін жана саяси бағытына байланысты мемлекеттік бағдарламалар аясына кіреді.</p> <p>«8D05108 – Геоботаника» білім беру бағдарламасы бойынша дайындалған. Зерттеу жұмысы негізінен әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Ботаника және агроэкология (биоалуантүрлілік және биоресурстар) кафедрасының базасында орындалған.</p> <p>Диссертациялық жұмыстың ғылыми мән-мәні, Қазақстанның табиғи мұрасы сирек кездесетін қызғалдақтар түрлерінің бірі <i>Tiurra larkda Starf</i> популяцияларын кешенді түрде зерттеуде көрінеді. Зерттеу қолданбалы мән-мәніне ие. Диссертациялық жұмыс</p>
2.	Ғылым үшін маңыздылығы	<p>Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады/қоспайды, ал оның маңыздылығы ашылған/ашылмаған.</p>	

		<p>геоботаника, экология салаларының дамуына әсер етеді.</p> <p>А.Д. Төленованың «Тар аумақты Солтүстік Тянь-Шань эндемиті <i>Tylosia lanka</i> Starf популяциясының құрылымын, санын және жағдайын бағалау» тақырыбындағы диссертациялық жұмыста ізденушінің алынған нәтижелері ғылымға елеулі үлесін қосады.</p>
3.	Өзі жазу принципі	<p>Өзі жазу денгейі:</p> <p>1) жоғары;</p> <p>2) орташа;</p> <p>3) төмен;</p> <p>4) өзі жазбаған.</p> <p>Диссертациялық жұмыстың жазу денгейі жоғары. Ізденуші зерттеудің барлық кезеңдеріне қатысып, мақсаты мен міндеттерін айқындаған. Автор диссертациялық жұмысты орындау барысында ғылыми әдебиеттермен ізденіс, шолу жасаған. Түрдің гүлдеу және жеміс беру уақытында жыл сайын далалық жағдайда бақылау жүргізген, сонымен қатар, тәжірибелік жағдайда эксперименттерді өзі жүргізіп, оларға талдау жасап, қорытындылаған.</p>

4	Ішкі бірлік принципі	<p>4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі:</p> <p>1) <u>негізделген</u>;</p> <p>2) ішінара негізделген;</p> <p>3) негізделмеген</p>	<p>Диссертациялық жұмыстың өзектілігі негізделген. Жабайы өсетін қызғалдақтар – Қазақстанның ұлттық бренді. Олар ландшафттарды сәндеп, адамдарға эстетикалық ләззат сыйлап қана қоймайды, сонымен қатар, бұл өсімдіктер елді мекендерді көгалдандыруда және жана мәдени сорттар мен тұқымдарды шығару үшін құнды генетикалық қор ретінде практикалық мақсатта қолданылады. Соңғы жылдары экологиялық туризмнің маңызды объектілерінің біріне айналды. Биологиялық әртүрлілікті, әсіресе өсімдік әлемін сақтау маңыздылығы қазіргі климаттың өзгеруі және антропогендік әсердің күшеюі жағдайында Қазақстан үшін аса өзекті. Ерекше қорғауды қажет ететін сирек кездесетін түрлер қатарында <i>T. larida</i> түрінің табиғи популяциялары зерттелмеген қызғалдақтар тобына жатады. Осыған байланысты <i>T. larida</i> популяциясын жан-жақты толық зерттеу аса өзекті болып табылады.</p>
---	----------------------	--	--

	<p>4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды:</p> <p>1) <u>айқындайды:</u></p> <p>2) ішінара айқындайды;</p> <p>3) айқындамайды.</p>	<p>Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын толық айқындайды.</p>
	<p>4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді:</p> <p>1) <u>сәйкес келеді:</u></p> <p>2) ішінара сәйкес келеді;</p> <p>3) сәйкес келмейді.</p>	<p>Жұмыстың мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді.</p>
	<p>4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері логикалық байланысқан:</p> <p>1) <u>толық байланысқан:</u></p> <p>2) ішінара байланысқан;</p> <p>3) байланыс жоқ.</p>	<p>Диссертацияның барлық бөлімдері мен құрылымы логикалық байланысқан</p> <p>Диссертациялық жұмыс тұтаст алғанда ішкі бірлікке ие.</p>
	<p>4.5 Автор ұсынған жана шешімдер (қағидағтар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған:</p> <p>1) <u>сыни талдау бар:</u></p> <p>2) талдау ішінара жүргізілген;</p> <p>3) талдау өз пікіріне емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген;</p> <p>4) талдау жоқ.</p>	<p>Тәденуші ұсынған жана шешімдер (қағидағтар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған, кейбір талдауларға модификациялар енгізілген. Зерттеу экспедициялық сапарлар деректеріне негізделген.</p>
<p>5. Ғылыми жанашылдық принципі</p>	<p>5.1 Ғылыми нәтижелер мен ережелер жана ма?</p> <p>1) <u>толығымен жана:</u></p> <p>2) ішінара жана (25-75% жана);</p> <p>3) жана емес (жанасы 25%-дан кем).</p> <p>5.2 Диссертацияның қорытындылары жана ма?</p> <p>1) <u>толығымен жана:</u></p> <p>2) ішінара жана (25-75% жана);</p> <p>3) жана емес (жанасы 25%-дан кем).</p>	<p>Зерттеу жұмысында алынған ғылыми нәтижелері мен қағидағтары толығымен жана. Алғаш рет сирек кездесетін Солтүстік Тянь – Шань эндемигі <i>T. larva</i> түріне зерттеу жұмыстары жүргізілген.</p> <p>Диссертациялардың қорытындылары жана. <i>T. larva</i> популяциясына кешенді зерттеу алғаш рет жүргізілген, оның ішінде түрдің Қазақстандағы таралу аймағы нақтыланып, карта жасалып,</p>

		<p>эколого-фитоценодикалық сипаттамалары, генеративті дарактардың жылдық динамикадағы (2021-2024 ж.) морфологиялық өзгеріштігі, популяцияның тығыздығы, саны, жастық құрамы, түрдің репродуктивті потенциалы, қолдан өсіру және адаптациялық мүмкіндіктері, молекулалық-генетикалық өзгеріштігі және консервативті байланыстары жан-жақты зерттелген.</p>
6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	<p>Барлық негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген/негізделмеген (qualitative research (квалиitatif ресеч) және өнер және гуманитарлық ғылымдар бойынша дәйрлік бағыттары үшін).</p> <p>Алынған нәтижелер талданған материалдың методикалық көлемімен, зерттеу және статистикалық талдау әдістерімен расталған. Барлық негізгі қорытындылар ғылыми ауқымды дәлелдемелерге негізделген. Негізгі тұжырымдар мен зерттеу нәтижелері ізденушінің дағалық ғылыми-зерттеу жұмыстары мен зертханалық зерттеулер негізінде расталады.</p>
5.3	<p>Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жана және негізделген бе?</p> <p>1) Толығымен жана: 2) ішінара жана (25-75% жана); 3) жана емес (жанасы 25%-дан кем).</p>	<p>Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері айтарлықтай толығымен жана. Ғылыми зерттеуде жалпы қабылданған классикалық әдістерді пайдалана отырып, қазіргі заманғы компьютерлік технологиялар қолданылған.</p>

7.	Қорғауға шығарылған негізгі ережелер	<p>Әрбір ереже бойынша келесі сұрақтарға жеке жауап беру қажет:</p> <p>7.1 Ереже дәлелденді ме? 1) дәлелденді; 2) шамамен дәлелденді; 3) шамамен дәлелденбеді; 4) дәлелденбеді; 5) бұл тұжырымда ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.</p> <p>7.2 Тривиалды ма? 1) ия; 2) жоқ; 3) бұл тұжырымда ереженің тривиалды екенін тексеру мүмкін емес.</p> <p>7.3 Жана ма? 1) ия; 2) жоқ; 3) бұл тұжырымда ереженің жанашылдығын тексеру мүмкін емес.</p> <p>7.4 Қолдану деңгейі: 1) тар; 2) орташа; 3) кең; 4) бұл тұжырымда ереженің қолдану деңгейін тексеру мүмкін емес.</p> <p>7.5 Мақалада дәлелденген бе? 1) ия; 2) жоқ; 3) бұл тұжырымда мақаладағы ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.</p>	<p>7.1 Ереже дәлелденді ме? 1) дәлелденді; 7.2 Тривиалды ма? 2) жоқ; 7.3 Жана ма? 1) ия; 7.4 Қолдану деңгейі: 3) кең 7.5 Мақалада дәлелденген бе? 1) ия; Диссертацияның негізгі мазмұны басылып шыққан 15 жұмыста көрсетілген, оның ішінде 1 мақала Scopus және Web of Sciences мәліметтер базасына енетін ғылыми журналда, 3 мақала Қазақстан Республикасының Ғылыми және Жоғары Білім саласындағы бақылау комитеті тізіміндегі республикалық ғылыми журналдарда, 2 мақала және 9 тезис халықаралық ғылыми конференциялар материалдар жинағында жарияланған.</p>
8.	<p>Дәйектілік қағидаты.</p> <p>Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі</p>	<p>8.1 Әдіснаманы тандау – негізделген немесе әдіснама нақты жазылған: 1) ия; 2) жоқ.</p>	<p>Әдіснаманы тандау – негізделген немесе әдіснама нақты жазылған: 1) Иә;</p>

		8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған: 1) <u>ия</u> ; 2) жоқ.	Диссертациялық және молекулалық-генетикалық әдістерді қолдану арқылы жүзеге асырылған. Зерттеу жұмыстарының әдістері толық көрсетілген.
		8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденді): 1) <u>ия</u> ; 2) жоқ.	Барлық негізгі қорытындылар геоботаникалық, морфологиялық, молекулалық-генетикалық кешенді зерттеулердің негізінде жасалған және теориялық жағынан да расталған.
		8.4 Манызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған / ішінара расталған / расталмаған. 8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға <u>жеткілікті</u> /жеткіліксіз.	Манызды мәліметтер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі 136 әдебиеттен тұрады. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті.
9	Практикалық құндылық қағидаты	9.1 Диссертацияның теориялық манызы: 1) <u>бар</u> ; 2) жоқ.	Зерттеу жұмысының нәтижелерінің теориялық және қолданбалы міндеттерін шешуде манызы бар. <i>T. larda</i> популяцияларын кешенді зерттеу нәтижелері негізінде оның қазіргі

		<p>9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары:</p> <p>1) ия;</p> <p>2) жоқ.</p>	<p>жағдайына ғылыми тұрғыдан баға берілді.</p> <p>Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары. Ғылыми-зерттеу жұмыс нәтижелері <i>T. Iyda</i> сирек түрінің популяцияларын сақтау және олардың экологиялық жағдайын бағалау бойынша бірқатар практикалық маңызын көрсетеді. Диссертацияның негізгі зерттеу нәтижелері – ботаника, экология саласындағы ғылымдарға, биолог мамандарға қосымша материал ретінде және табиғатты қорғау шараларын жүргізуге қолдануға негіз бола алады.</p>
		<p>9.3 Практикалық ұсыныстар жана ма?</p> <p>1) толығымен жана;</p> <p>2) ішінара жана (25-75% жана);</p> <p>3) жана емес (жанаы 25%-дан кем).</p>	<p>Практикалық ұсыныстар толығымен жана болып табылады.</p>
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	<p>Академиялық жазу сапасы:</p> <p>1) жоғары;</p> <p>2) орташа;</p> <p>3) орташадан төмен;</p> <p>4) төмен.</p>	<p>Академиялық жазу сапасы жоғары. Ғылыми жұмыс талапқа сай дайындалған. Диссертация авторы жазу кезінде ғылыми стильді ұстанған.</p>
11.	Диссертацияға ескертүүлөр		<p>Диссертациялық жұмыстың жоғары ғылыми және практикалық құндылығына қарамастан, түрдің консертивті байланыстары және генетикалық ауантүрлілік дәрежесі толық ашылмаған, әлі де жетілдіріп зерттеуді қажет етеді. Жұмыста жежелетін стилистикалық, грамматикалық қателер және түсініксіз</p>

